

**Letno srečanje ENOC (European Network for Ombudspersons for Children)
Varšava, september 2011**

POROČILO O DELU

I. Vloga institucije in organizacija dela

- Pravni temelji

Podlago za ustanovitev institucije Varuha človekovih pravic v Republiki Sloveniji (Varuh) daje ustava R Slovenije, ki je bila sprejeta 23. decembra 1991. 159. člen ustave določa, da se ustanovi ombudsman za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil.

Zakon o varuhu človekovih pravic je bil sprejet decembra 1993. Naloge in pristojnosti ombudsmana so zasnovane na podlagi modelov klasičnega skandinavskega tipa ombudsmana.

- Osnovne naloge, ki jih določa zakon

Varuh ima na podlagi zakona predvsem pooblastila, da si od državnih in drugih organov, ki jih lahko nadzira, pridobi vse podatke ne glede na stopnjo zaupnosti, da izvede preiskavo in v tem okviru lahko tudi povabi priče na zaslišanje. Kadarkoli lahko opravi inšpekcijo vsakega državnega organa, objekta, kjer je omejena osebna svoboda, psihiatrične institucije ipd. Pomembna je pristojnost Varuha, da, v soglasju s prizadetim, sam vloži na ustavno sodišče ustavno pritožbo zaradi kršitev človekovih pravic. Na ustavno sodišče lahko naslovi tudi predlog za oceno ustavnosti predpisov, ne da bi ustavno sodišče pred tem ugotavljalo njegov pravni interes, kot to velja za druge predlagatelje.

- Organizacijska struktura

Varuh človekovih pravic RS ima štiri namestnike. Eden od njih pokriva področje otrokovih pravic. Za delo na področju otrokovih pravic je vzpostavljen oddelek, kjer poleg namestnika delajo še štiri osebe. Tri od teh oseb pa poleg nalog s področja varovanja otrokovih pravic opravljajo tudi delo na drugih področjih.

II. Posamezne pritožbe

- Obseg pristojnosti pri obravnavi posameznih pritožb

Varuh po prejemu individualne pritožbe najprej v zvezi z očitki pridobi stališče organa, ki naj bi v posameznikove pravice posegal, razen, če je pobuda očitno neutemeljena. Po preučitvi stališč vseh vpletenih oblikujemo mnenje in na njegovi podlagi po potrebi organom podajamo priporočila in predloge. Včasih so naši ukrepi usmerjeni zgolj v rešitev konkretne zadeve, lahko pa ob obravnavi pobude zaznamo širšo sistemsko

problematiko in nanjo opozorimo odgovorne za to področje. Poleg korespondence s pristojnimi organi na svoje ugotovitve opozarjamo tudi v letnem poročilu Državnemu zboru RS, pomembnejše teme pa izpostavljamo tudi v medijih, ki se na naša opozorila dokaj dobro odzivajo.

- **Relevantna statistika:**

- Število primerov za leto 2010-2011 oziroma za določeno obdobje

V obdobju od januarja do avgusta 2011 smo prejeli 150 pobud, ki so se nanašale na domnevne kršitve otrokovih pravic.

- Pretežni avtorji pobud. Kakšen odstotek otrok se obrne na institucijo?

Pobude prejemamo pretežno od staršev, učiteljev v šolah in vzgojiteljev vrtcih ter od strokovnih delavcev centrov za socialno delo. Ocenjujemo, da otroci sami vložijo med enim in dvema odstotkoma vseh pobud.

- Povprečna starost otrok, ki se obrnejo na institucijo

Podatka o starosti pobudnikov ne vodimo, ocenjujemo pa, da je povprečna starost otrok višja od deset let.

- Področja, na katera se nanašajo pobude

Največji delež pobud se nanaša na pravice otrok, ki so tako ali drugače vpleteni v pravne postopke povezane z razpadom življenjske skupnosti staršev in z zaupanjem otroka v varstvo in vzgojo ter z opredelitvijo stikov in preživnine. Precej je pobud, ki se nanašajo na potrebo postavitve zagovornikov v okviru pilotskega projekta Zagovornik – glas otroka. Veliko pobud se nanaša na pravice otrok v šolah, predvsem pri otrocih s posebnimi potrebami. Del pobud se nanaša na domnevne kršitve pravic v postopkih odvzema otrok iz družine, nekaj pobud se nanaša na stanovanjsko in širšo problematiko, ki se dotika otrok. Pobud, ki bi se nanašale pretežno na socialno problematiko ni bilo.

III. Izražena mnenja, izjave, priporočila ali/in predlogi za zakonodajne ali druge spremembe

Po dolgoletnih prizadevanjih pristojnih državnih organov, vključno z Varuhom človekovih pravic je bil v letu 2011 sprejet novi Družinski zakonik. Poleg nekaj drugih novosti tudi prvič v državi opredeljuje zakonsko prepoved telesnega kaznovanja otrok. Družinski zakonik je vpeljal tudi določene nove možnosti posvojitve otrok s strani istospolnih partnerjev. Ravno zaradi navedenega je Družinski zakonik predmet mnogih napadov in je verjetno, da bo jeseni na referendumu ljudstvo večinsko glasovalo proti zakoniku. Trenutno Ustavno sodišče odloča, ali je tak referendum protiustaven, zato zakonik še ni začel veljati.

Julija je začel veljati nov zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki med drugim posebej omenja tudi avtiste, kar je novost.

V državi je bilo urejenih nekaj sob za razgovore, ki so otrokom prijazne in omogočajo pridobivanje otrokovega mnenja v neobremenjujočem okolju, kjer pogovor z otrokom vodi strokovna oseba, ki lahko v primernih oblikah

otroku prenaša tudi vprašanja tretjih oseb (sodniki, stranke v postopkih ...). V pravosodju je vzpostavljen tudi nov videokonferenčni sistem, v katerega so povezana nekatera sodišča in nekateri centri za socialno delo. Tak sistem bo omogočal izvedbo procesnih dejanj na daljavo. To pomeni, da otrok ne bo več nujno izpostavljeni obremenitvam, ki jih lahko povzročajo neposredna prisotnost na sodišču. Vsi razgovori z otrokom v takih prostorih se lahko tudi posnamejo in posnetek lahko kasneje zagotavlja potrebe določenih postopkov brez nuje, da se otroka ponovno izpostavlja morebitnim travmatičnim položajem.

V zadnjem letu smo prejeli nekaj vprašanj na temo vključevanja otrok v politične aktivnosti, predvsem v politično propagando. Bojimo se, da bo takšnega vključevanja otrok vedno več. Po našem mnenju takšno vključevanje otrok samo po sebi ni sporno, če se otroci zavedajo vsebine in pomenov političnih stališč in se z njimi strinjajo. Vsa naša opozorila so usmerjena predvsem v to, da pojasnimo, da kriterij za sodelovanje otrok v takšnih aktivnostih ne sme biti zgolj soglasje staršev, temveč predvsem pravica otroka, da sodeluje v aktivnostih, ki jih je glede na svojo starost in zrelost sposoben razumeti.

Ocenjujemo, da se je v zadnjem letu bistveno zmanjšalo število zlorab otrok v medijih. Verjetno je k temu pripomoglo tudi dosledno Varuhovo prijavljanje vseh spornih prispevkov na Novinarsko častno razsodišče, kjer praviloma ugotovijo, da so naše pobude utemeljene in kažejo na dejanske kršitve novinarskega etičnega kodeksa. S tovrstnimi aktivnostmi bomo nadaljevali, saj je izpostavljanje otroka lahko najlažji način zbujanja pozornosti bralcev, pri čemer pa avtorji prispevkov ne zmorejo videti škode, ki jo taka objava lahko povzroči v življenju otroka.

IV. Raziskave, študije

Varuh se še vedno intenzivno ukvarja s problematiko otrok z duševnimi težavami. Za najtežje primere takih otrok, pri katerih je podana tudi visoka stopnja hetero ali avtoagresivnosti, v državi nimamo ustreznih namestitvenih kapacitet s potrebno medicinsko in drugo strokovno oskrbo. Takšni otroci se nameščajo na varovane oddelke psihiatričnih bolnišnic, kjer so nameščeni skupaj z odraslimi, kar lahko za otroke predstavlja dodatno obremenitev. Ustanovitev posebnega varovanega psihiatričnega oddelka za otroke je sicer predvidena že nekaj let, vendar končna realizacija za zdaj še ni na vidiku.

Ponovno smo opozorili na problematiko določanja terminov in obsega stikov med starši in otroki v primerih, ko so otroci staršem odvzeti. Po veljavnem pravu imajo pristojni centri za socialno delo pristojnost za odvzem otroka, ne pa tudi za določanje stikov. Stike lahko starši zahtevajo pred pristojnim sodiščem. V praksi v takšnih primerih obseg in termin stikov dejansko določijo strokovni delavci centra za socialno delo. Ker pa navajajo, da nimajo pravne podlage za takšno odločitev, po njihovem mnenju ne gre za odločitev, saj takšno rešitev sprejmejo "v dogovoru" s starši. Takšno dogovarjanje je seveda problematično, saj staršem dopušča zgolj možnost sprejeti rešitev strokovnega delavca, saj vsako nestrinjanje lahko pomeni, da stikov sploh ni. Problem bo rešil novi Družinski zakonik.

V. Komunikacija, promocija in publiciranje

Ob svetovnem dnevu otroka smo v lanskem letu objavili popolnoma prenovljeno spletno stran posvečeno pravicam otrok. Spletna stran je bila dobro obiskana in sprejeta.

VI. Druge aktivnosti

Pilotski projekt Zagovornik – glas otroka, ki teče pod okriljem Varuha človekovih pravic se po nekaj letih bliža realizaciji, za katero pa še ni popolnoma jasno, v kakšni obliki bo končna rešitev zaživila. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve bo predvidoma septembra predstavilo model zagovorništva, ki naj bi enotno urejal zagovorništvo otrok, dodatno pa tudi drugih ranljivih skupin (starejši, osebe z invalidnostjo ...). Ne glede na to, da so v zvezi z realizacijo tega še določene nejasnosti, smo prejeli zagotovilo ministrstva, da bo projekt ustrezno izpeljan do konca.